

علیرضا عباسی و قرآن نفیس کتابخانه ی آستان قدس رضوی

محمد مهدی هراتی *

چکیده

این مقاله به توصیف یکی از قرآن های نفیس کتابخانه ی آستان قدس رضوی می پردازد . قرآن شریف مزبور (باشماره ۱۰۷) به قلم خوشنویس برجسته و ممتاز عصر صفوی ، علیرضا عباسی نوشته شده است . اگرچه علیرضا عباسی در مقاله حاضر ، به طور مختصر معرفی شده ولی اثر گرانمایه و ماندگار او که عمری بیش از چهار صد سال دارد ، از نظر آیه نگاری ، قواعد خوشنویسی ، آرایه ها در تذهیب و مهمتر از همه دلایل زیبایی شناسانه آن به طور مشروح مورد مطالعه قرار گرفته است . نمونه های تصویری از کتابت و تذهیب قرآن ۴۴۴ ورقی مذکور کمک می کند تا خواننده با برنامه ریزی هوشمندانه ی کتابت و جمال شناسانه علیرضا عباسی به عنوان رییس کتابخانه ی شاه عباس صفوی کاملاً آشنا گردد .

واژگان کلیدی

قرآن کریم ، آستان قدس رضوی ، علیرضا عباسی ، خوشنویسی ، صفویه

* عضو هیئت علمی فرهنگستان هنر

فَرَعَوْا وَأَنَّهُمْ شَطْرَ مَدْيَنَ وَمَا كَانُوا يَدْرُسُونَ
رَبِّعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ لَحِقَهُ الْعَجَلُ فَمِنْ بَعْدِهِ وَاتَّهُ ظَالِمُونَ
فَعَفَوْنَا لَكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ مَا كُنْتُمْ تَشْكُرُونَ
وَإِذْ أَنبَأْنَا مُوسَى الْكِنَاةَ وَالْفِرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ وَإِذْ
قَالَ مُوسَى لِمُؤَيَّدِي أَهْلِ كَاتِبَتُمْ أَنْفُسَكُمْ
بِأَخْلَاكُمُ الْعَجَلُ فَمَنْ بَوَّأَ إِلَى بَابِكُمْ فَأَقْبَلُوا أَنْفُسَكُمْ
أَلَيْكُمْ حَيْرَانٌ فَجَاءَ بِكُمْ مِنْ بَابِكُمْ فَتَأْتِيكُمْ
أَنَّهُ هُوَ الثَّوَابُ الْجِيمُ وَإِذْ قُلْنَا يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ
الْحَقِّي إِلَى اللَّهِ جَهَنَّمَ فَلَخَلَّكَ الصَّاعِقُ
وَإِنَّهُمْ لَشَطْرُكَ لَعَنَّاكَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكَ

مقدمه

گیری تشکیلات موقوفه ای گسترده است به نام چهارده معصوم که از محل اموال خالصه خود برقرار می‌کند.

شاه عباس در این تصمیم بزرگ، کلیه کتاب های مذهبی و ادعیه عربی و تمامی قرآن های خطی بسیار نفیس را و از جمله مصاحف کوفی منسوب به ائمه و نیز همه قرآن های نفیس به خط استادان و هنرمندان اعصارمختلف را که در کتابخانه خود جمع کرده بود وقف و تقدیم آستانه امام هشتم علی ابن موسی (ع) می‌کند و نیز کلیه نسخه های خطی مذهب و نفیس فارسی و تاریخی و ادبی به خط استادان قبل از صفویه و همین طور آثار عصر صفوی را همراه با ۱۱۶۲ قطعه ظروف چینی را به آستانه شیخ صفی الدین اردبیلی وقف می‌کند. این مطالب را اسکندریگ منشی در عالم آرای عباسی آورده و اشاره دارد که وقف نامه های ذیر بط نیز با نظارت شیخ بهایی توسط ملاجلال منجم باشی تنظیم و احتمالاً در دفتری هم سپاه ی آن ها ذکر شده است. ملاجلال منجم همان کسی است که بعد از فعالیت های عمرانی دربارگاه رضوی و شهرمشهد و شهرهای نزدیک به مشهد، از سوی شاه عباس مأموریت می‌یابد تا به اتفاق علیرضا عباسی و شیخ بهایی برای بازسازی و احیای رصد خانه مراغه، سرپرستی عملیات لازم را عهده دار شوند که با ارتحال شیخ بهایی در ۲۲ شوال ۱۰۳۰ ه. ق موضوع ناتمام باقی می‌ماند.

معرفی علیرضا عباسی

علیرضا عباسی که یکی از بزرگترین استادان هفت قلمی صاحب سبک در کتابت و کتیبه نگاری قرآن است از این سعادت برخوردار شد تا در خراسان و در ارض اقدس رضوی، سالیانی چند منشأ خدماتی بارز و ارزشمنند باشد و با هدایت و هم نفسی " شیخ بهاء الدین محمد عاملی " حاصل انگشتان این هنرمند نامی همگام با ذوق بی مثال آن حکیم فرزانه، در آن شهر و بارگاه عشق و ارادت، چنان شور آفرینی و شکوهی پدید آورد که شایسته قبول درگاه آن امام همام باشد.

علیرضا عباسی^۴ در هنر خوشنویسی چنان درخشید که آوازه هنرمندی او سبب شد تا فرهاد خان قرامانلو از سرداران هنر دوست شاه عباس صفوی او را به ملازمت برگزید امواتوقی حسن خط و زیبایی آثارش مورد توجه شاه صفوی قرار گرفت

بعد از حلول دین مبین اسلام در ایران، برای جاودانگی هریک از حرکت های مهم دینی و اجتماعی و فرهنگی و به یمن آغاز آن، به یادگار مسجدی را با طراحی و معماری ویژه ای بنا ویا نوشتن قرآنی را با کتابت احسن شیوع می نمودند و گاهی هم هردو را، بدین صورت که مسجدی می ساختند و تدارک قرآنی را توسط مجموعه ای از بهترین استادان کتابت فراهم و برآن وقف می کردند. مورخان در طول تاریخ، نمونه های فراوانی را ثبت کرده اند که از این جمله می توان به کتابت قرآنی در زمان قبول ولایت عهدی امام هشتم (ع) درمرو اشاره کرد که شالوده نخستین کتابت قرآن را بر روی کاغذ ایرانی پی افکند. در حدود ۲۴ سال پیش وقتی که راقم این سطور سرگرم تحقیق و جستجو در خصوص تدارک تألیف کتاب " تجلی هنر در کتابت بسمله " به منظور بررسی تحولات کتابتی درقرآن های کتابخانه مبارکه آستان قدس رضوی بود در مراجعات مکرر از وجود قرآن شماره ۱۰۷ به خط علیرضا عباسی آگاه شد. قرآنی که به فرمان شاه عباس کبیر آغاز و پس از اتمام، و وقف روضه رضوی شده است.^۵

قرآن شماره ۱۰۷ اثر خوشنویس برجسته علی رضا عباسی رئیس کتابخانه شاه عباس صفوی علیرضا عباسی کتابت شده است و شرحی از آن در ابتدای قرآن توسط مرحوم میرزا فضل الله صحافباشی صحاف آستانه متبرکه رضوی به صورتی بدیع و زیبا کتابت شده است. ایشان ضمن آن کتابت به آسیب دیدگی صفحات و دلایل مرمت و احیای آن اشارت کرده و درمیان همین صفحه قسمتی از ترنج مطفوس^۶ از کاغذ اصلی اثر را که به خط علیرضا عباسی و به وقف قرآن توسط شاه عباس صفوی اشاره شد و صالی نموده و توضیحات لازم را نیز در پیرامون آن به کتابتی بدیع آورده اند و در آن متذکر شده اند که سه صفحه آسیب دیده از آن مصحف شریف را به همان صورت اولیه در آخر قرآن قرارداده اند تا صورت سابقه و کیفیت مرمت و نیز شدت آسیب دیدگی و انطماس بر بینندگان اثر مشهود باشد.

اسکندر بیگ منشی در کتاب عالم آرای عباسی که عملاً وقایع نگاری عهد شاه عباس را به عهده داشته از مرقومه شاه عباس و نذری که او پس از توفیق در برقراری امنیت و آرامش در مرزهای شرقی و غربی کشور دارد خبر می دهد و آن شکل

۱- این قرآن توسط مرحوم سید محمد روحانی به راقم این سطور معرفی گردید.

۲- از جمله فعالیت های شاه عباس کبیر اعزام دانشمند جلیل القدر شیخ بهایی به مدت ۳ سال برای توسعه سازماندهی و بازسازی بارگاه رضوی و رفع خرابی ها و خسارت هایی که از سوی ازبک های شیبتانی مسلط بر ماوراء النهر به وجود آورده بودند می توان نام برد.

۳- در این مأموریت، علیرضا عباسی خوشنویس معاصر نیز همراه شیخ بهایی بود.

۴- مطفوس: اصطلاح خاص نسخه شناسی، به معنای ساییده شده، گفته شده.

۵- علیرضا عباسی متولد تبریز و در نستعلیق شاگرد محمد حسین تبریزی بود که پس از انتصاب به سمت خوشنویس مخصوص شاه عباس دستور یافت که علاوه بر خطوطی که می نوشت، خط نستعلیق را دوباره مشق نماید، تا جایی که در اندک زمانی به جایی رسید که خط او از آثار میرعلی قابل تمیز نبود.

صحافیابی است که با مثنی سازی از اصل نمونه مطموس و آسیب دیده ، توانسته اند تذهیبی مرصع و نوکار را براساس اصل نمونه سازی کنند .
کتابت محکم واستوار آیات سبحانی به

تصویر ۱

قلم علیرضا عباسی در این مصحف شریف با برخوردارای از جمال شناسی کتابت احسن^۱ همراه است بدین ترتیب که در حرکت هاومناسبت های خاص هریک از الفاظ آیات با توجه به هویت مفهومی هریک از آن ها ، پدید می آید که بیانگر نوعی ارتباط ترکیبی را هم درهرسوره ایجاد کرده که تاکنون بی سابقه بوده است .

به عبارت دیگر کاتب صاحب نام با الهام از احادیث و اخبار منقول از حضرت پیامبر اعظم (ص) و دستورهای کتابتی حضرت علی علیه السلام ، در راه تبیین وشناخت پایه استوار این هنر ارجمند قدسی اهتمامی ویژه مبدول داشته است .

دربررسی هریک از اجزای کتابت شده آیات این مصحف ، گردش های خاص قلم نی او حکایت از سطر نویسی های ویژه وکشش ها وحرکت های استادانه قلم کاتب درخلق ترکیب های تازه ای دارد که نظیر آن ها درسایر آثار استادان پرآوازه گذشته کمتر مشاهده می شود .

شیوه کلی کتابت در این مصحف بهره گیری از قلم زرین مخرر و قلم به سیاهی است که به طورمتناوب

در سال ۱۰۰۱ ه ق برابر با ۱۵۹۷ میلادی در سلک مفرقان مخصوص او به خلعت فاخر سرافراز شد ودر نزد شاه عباس، ترقی بسیار کرد تا آن جاکه شاه دستور داد عده ای از استادان خوشنویسی آن عصر نظیر محمد رضا امامی ، محمد صالح اصفهانی و عبدالباقی تبریزی باید زیر دست او خط ثلث بیاموزند و چون به سمت خوشنویس مخصوص شاه عباس منصوب شد به همین سبب آثار خود را با امضای « علیرضا عباسی» مشخص کرد . علیرضا عباسی تا پایان عمر در سفر وهنگام جنگ و صلح به همراه شاه عباس قرار گرفت ودر زمره مقررین مخصوص او بود ، به طوری که به «شاهنواز» ملقب شد .

بعضی ویژگی های قرآن به خط علیرضا عباسی
این مصحف شریف که درگنجینه قرآن های کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی نگهداری می شود در۸۶ صفحه (۴۳۴ ورق) ودرقطع سلطانی و هر صفحه در ۱۰ سطر یکی به زر و یکی به سیاهی به خط محقق جلی کتابت شده است ودرطی سالیان در داخل حرم مطهر مورد استفاده قرار می گرفته است (تصویر ۱).

کثرت استفاده توسط زائرین سبب آسیب دیدگی صفحات و انطساز خطوط به خصوص کتابت های زنگارآن شده است اما به طور کلی آیه نگاری های کتابتی آن به قلم سیاهی از موقعیت ماندگاری بیشتری برخوردارند .

این قرآن در تاریخ ۱۳۱۵ هجری قمری بنا به دستور ریاست وقت کتابخانه توسط استاد فضل اله صحافیابی (جدخاندان محترم عتیقی) مرمت و احیا شده که برخی از مستندات زیر بط درصفحات پایانی ونیز درگزارش چگونگی امرمرمت و احیاء درنخستین صفحه آن آمده است .

درگزارش کامل یک صفحه ای که به خط ثلث میرزا فضل الله صحافیابی کتابت شده ضمن اشاره به آسیب دیدگیهای این مصحف نفیس ، قستی از اصل کتابت علیرضا عباسی متضمن فرمان شاه عباس برای کتابت قرآن ، درترنجی شکل اما مطموس درمیانه صفحه وصالی شده دیده می شود.^۱

بعداز صفحه گزارش صحافیابی ، در دو صفحه تذهیب مرصع متناظر ، فهرست سور قرآنی قراردارد که حاصل تلاش واهتمام فضل اله

۱- این قرآن نفیس در مجموعه ای منتخب به زودی توسط فرهنگستان هنر و مرکز آفرینشهای هنری آستان قدس رضوی منتشر می گردد .

تصویر ۲

در هر صفحه به وسیله کاتب در نهایت زیبایی ودقت اجرا شده است. کتابت در هر صفحه از این مصحف شریف به صورت ده سطری است که به تناوب به سیاهی وزمخمر است و اگر هر دو صفحه را با یکدیگر مورد بررسی قرار دهیم نحوه سطر بندی و کتابت بدین گونه است که سطور زرین قلم هر صفحه در مقابل سطر بندی و کتابت به سیاهی قلم قرار می گیرد. به این ترتیب کاربرد همین «تناوب ها» در صفحه مقابل نیز توازن مطلوبی را فراهم می کند که نسبت به سطر بندی صفحه قبل، وارونه است.

بر اساس این شیوه کتابت سطرهای اول سمت راست، از ابتدای نخستین سوره بقره، به قلم سیاهی است و کتابت نخستین سطر در صفحات سمت چپ به قلم زرین و تحریر موئین به سیاهی است (یعنی تمام آیات قرآنی در این صفحات به قلم زرین با دورگیری بوسیله مرکب انجام شده است). بر همین اساس در سطرهای آخر هر یک از صفحات به ترتیب در صفحه راست به قلم زرو تحریر و در صفحات سمت چپ نیز کتابت سطر آخر به قلم سیاهی و با مرکب به اتمام رسیده است. اجرای چنین طرحی عظیم (۸۶۸ برگ)، حکایت از مطالعه، مدیریت و درایتی فاخر می کند و نشان از تلاشی آگاهانه و بی بدیل در حوزه اقلام موزون و

ایجاد توازن های صدر و ذیل در کرسی
سطر بندی با ترکیب های محکم و استوار حروف و
مدات (کشیده ها) قرینه انتهایی

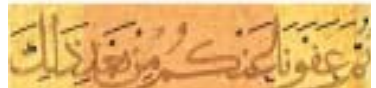
حفظ و رعایت ترکیب های قرینه در سطر اول
و آخر صفحه به قلم های زرین محرز و الوان و
مدات قرینه انتهایی

تصویر ۳

تصویر ۴

ایجاد توازن و تعادل کتابتی در صدر و ذیل کرسی و سطر بندی خلوت و جلوت با استفاده عین معقوده الف و لامهای آیات

ایجاد تعادل خلوت و جلوت با ترکیب انواع عین و کاف نفیری میم و او مرسل به قلم زر محرر

دو قرینه سازی کتابتی با حروف قاف ، او ، الف ، لام ، میم و کاف

اعجاز کاتب اثر دارد .

تمام صفحات این قرآن مرمت و احیا و متن حاشیه شده اند و در آخر قرآن چند صفحه از اوراق اصلی با همان آسیب دیدگی ها باقی است و مقایسه صفحات آسیب دیده با آنچه که مرمت شده اند چگونگی «شیوه احیا و مرمت های استادان مثل اصل» را برای امروز مطرح می کند .

زیباشناسی و شرح فنون آیه نگاری های قرآن به خط علیرضا عباسی

با توجه به اینکه روش های کتابتی آیه نگاری های این مصحف شریف دو صفحه ای برنامه ریزی شده است برای درک کیفیت رموز و فنون به کار گرفته در سطر بندیها و ترکیب های مختلف آیات ۴۲ تا بخشی از ۴۸ سوره مبارکه بقره را به عنوان نمونه بررسی می کنیم .

زیباشناسی های کتابتی آیات ۴۲ تا ۴۸ سوره مبارکه بقره:

پدیده کتابتی حسن مجاورت « کاف نفیری» الف و لام و عین معقوده .

سطر اول : کتابت به قلم سیاهی ، حسن مجاورت « کاف نفیری » ، توازن ص و الف و لامهای افزاشته .

تصویر ۵

«تقارن جانی» و پدیده های کتابتی «حسن مجاورت» در وسط سطر مجدول به افلام سیاهی و زر محرر

تقارن جانی همراه با پدیده «حسن مجاورت» و «موازنه میان سطر» حروف ها ، قاف ، میم و او مرسل

قرینه سازی جانی مضاعف با پدیده «حسن مجاورت» و توازن سطر بندی زرین قلم سطر دوم و چهارم

تقارن جانی همراه با پدیده کتابتی « حسن وضع» بارعایت « سواد و بیاض» و «موازنه میان سطر» حروف عین ، میم ، او ، و قاف (توازن و سطر بندی پنجم و هفتم)

تقارن جانی مضاعف و میانی همراه با پدیده پیوند «ف و عین» در وسط سطر و توازن سطر بندی زرین قلم چهارم و ششم

تقارن جانی مضاعف و میانی همراه با پدیده پیوند الف و عین در ابتدا و انتهای سطر

تقارن جانی و ایجاد پدیده سواد و بیاض با استفاده از ترکیب الف و لامهای افزاشته و کاف و لامهای افزاشته و کاف نفیری به قلم زرین

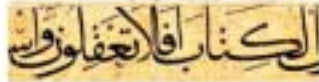
تقارن جانی و ایجاد توازن میان سطر میم و او مرسل و بیاض با میزان بندی ترکیبی با «ک کاف» و «او ، میم ، فو یای معکوس

تقارن جانی با پدیده سواد و بیاض در تمام سطر زرین قلم همراه با قرینه سازی ترکیبی با سطر اول که سیاهی قلم (این حالت را قرینه شب و روزم گفته اند)

۱- کاف نفیری : این کاف را به کاف شیپوری و کاف مسطح هم گفته اند که سرکش و حرف ک خمیده شده است .

پدیده های کتابتی حسن مجاورت

پدیده های کتابتی حسن تشکیل با بازیهای حرکت قلم

پدیده حسن تشکیل با ترکیب الف و عین

تصویر ۶- زیبایی شناسی کتابتی آیات ۴۲ تا بخشی از آیه ۴۸

سطر دوم : کتابت به قلم زر و تحریر به سیاهی
پدیده «حسن تشکیل» بازی ها و حرکت های قلم
همراه با میم های مرسل : تقارن سر واو و قاف
و الف های افزاشته .

سطر سوم : کتابت به قلم سیاهی تقارن جانبی
همراه با پدیده «حسن محاورت» و موازنه میان
سطری .

سطر چهارم : قرینه سازی جانبی مضاعف با پدیده
« حسن مجاورت» و توازن سطر بندی سطور دوم
و چهارم .

سطر پنجم : تقارن جانبی همراه با پدیده کتابتی
«حسن وضع» با رعایت سواد بیاض .

پدیده کتابتی «حسن وضع» موازنه میان سطری
حروف و توازن سطر بندی سطر بندی سطر پنجم
و هفتم .

سطر ششم : تقارن جانبی مضاعف و میانی ، توازن
سطر بندی اقلام زرین قلم محرر در سطرهای چهارم
و ششم با «پدیده حسن وضع» حروف و ممیزه های
آن ها بیانگر مفهومی عدل و شفاعت است ضمناً
در طراحی حروف عدل حالتی از ترازو در سنجش
هم احساس می شود کاربرد طلا در کتابت واژه
« شفاعت» نشان روشنایی جاودان و حذف ظلمت
و ظلم است .

پدیده حسن تشکیل با ترکیب الف و عین در ابتدا
و انتهای سطر هفتم که به لحاظ مفهومی به توازن
معنایی ختم می شود که نوعی اعجاز کتابتی بی
نظیر است .

سطر هفتم : تقارن جانبی و میانی همراه با پدیده های
حسن تشکیل و پیوند الف و عین در ابتدا و انتهای
سطر و نیز توازن میان سطرهای بین ۵ و ۷ .

سطر هشتم : ایجاد تقارن جانبی همراه با پدیده
سو و بیاض در ترکیبی از توازن الف و لام های افزاشته
و کاف های نفیری به قلم زر و تحریر سیاهی .

سطر نهم : تقارن جانبی و ایجاد توازن میان سطری
همراه با پدیده سواد و بیاض و میزان بندی ترکیبی
با «گج کاف» میم و واو مرسل و یاء معکوس .

سطر دهم : تقارن جانبی با پدیده سواد و بیاض
و توازن دو گانه در تقسیمات اول و دوم و چهارم

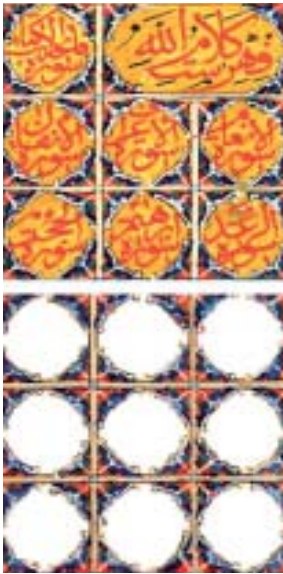
تصویر ۷ - ایجاد توازن و تعادل کتابتی در آیه نگاری این سطر و استفاده از قرینه سازی با انواع دیگری از کانهایی موسوم
به نفیری و میم مرسل با کتابت به قلم زرین محرر

تصویر ۸ - اسامی سور در داخل خانه بندی به خط ثلث و قلم شنجرف وزمینہ زر در شمسہ مرکزی لت اول دعای قبل از تلاوت قرآن به خط ثلث و قلم شنجرف و در شمسہ لت دوم دعای قرائت کلام الله به همان خط و رنگ کتابت شدہ است . در لت دوم خانه بندی با پنجاه و ہشت قسمتی واسامی سور قرآنی و فواصل بین جداول خانہ بندی با نقوش بازوبندی مزین بہ اسلیمی و لاجورد و الوان است .

تصویر ۱۱

تصویر ۱۰

مربع های
آسمانی و چلیپایی

تصویر ۹

ب: جدول های دواله پهن با تحریرهای زنگار و سیاهی و تحریر به شنجرف و سیاهی ودانه نشان .

ج : جدول های تذهیبی با عناصر ظریف گل و برگ پیچان و تحریر الوان .

لازم به یاد آوری است که نقشبندی های بازوبندی و چلیپایی مزین به اسلیمی لاجوردی و زرو سرنج ملهم از مربع آسمانی و نماد کعبه و نقطه هستی درمتر آفرینی شیعی است . کعبه که در هنرهای ملی ایرانی در شکل کلی مربع یاد آور چهارقبله و چهارفصل و نیز چهارعنصر اربعه (آب ، خاک ، آتش و باد) است و نقطه در خوشنویسی نیز به همین شکل مهم است (تصاویر ۹ و ۱۰).

د : در مرکز هرلت ، قابی ترنجی چلیپایی با شمشه ای مدور و محرز و مذهب و مرضع به سفیدآب و سرنج همراه با دونیم شمشه محرابی درصدر و ذیل به الوان سرنجی - زرنیخ و آبی دیده می شود .

هـ : در مرکز هرلت قابی ترنجی چلیپایی با شمشه ای مدور محرز ، مذهب و مرضع به سفیدآب و سرنج و دونیم دایره در صدر و ذیل به الوان سرنجی

و پنجم همراه با کاف نفیری وحاء وجم قرینه .

فنون و آرایه ها در تذهیب فهرست سورقرآن

دو منزل تذهیب مرصع قرینه با نقشبندی خانه بندی ، در ابتدای این قرآن ، نوعی فهرست سور قرآنی دیده می شود (تصویر ۸) که در صفحه نخست با خانه بندی ۵۷ قسمتی با اسامی سوره های قرآنی مزین است . در نخستین خانه بندی ، از ترکیب دو خانه ، در نقشی باز و بندی عبارت « فهرست کلام الله » کتابت شده که در اندازه دو برابر خانه های مربع شکل به خط ثلث و قلم شنجرف آمده است . در « ل » دوم خانه بندی با ۵۸ قسمت آغاز شده است که اسامی بقیه سور قرآن به همان و قلم پیشین مزین است . فواصل بین جدول های خانه بندی با نقوش با روبندی مزین به اسلیمی و لاجورد و الوان مختلف است . در هرلت سه نوع جدول به توالی هم ترسیم شده که عبارتند از:

الف : جدول های دواله متداخل چهارتحریر که سه تحریر از آن به شنجرف و سیاهی و دو تحریر مویین به سیاهی و یک تحریر هم به زر دارد .

- زرنیغ و آبی ، داخل نیم دایره های صدر و ذیل درلت دوّم در داخل چلیپای شمسه ای به قرینه باعبارت «تقر الدعاء قبل تلاوه» و داخل شمسه مدور متن دعای قبل از تلاوت قرآن کتابت شده است که به خط ثلث و قلم شنجرف است (تصویر ۱).

نتیجه

از ابتدای ورود اسلام به ایران ، هنرمندان زیادی با اعتقادات قلبی به اسلام به ویژه مذهب تشیع خود و هنر خود را وقف عالم تشیع نمودند . هرچند بسیاری از هنرمندان در سده های اولیه با تکیه نسبت به مذاهب خود (تشیع) آثاری را به صورت نمادین و رمزگونه آفریدند . اما در برخی دوره ها و حکومت های شیعی در ایران آثار بارزتر رخ نمود . بیشتر این هنرمندان ، هنر و ابداعات خود را در راه توسعه ، ترویج و تکمیل کتابت قرآن کریم به کار گرفتند . یکی از ایشان علیرضا عباسی خوشنویس عهد صفوی است که قرآن کریم نگاشته شده توسط او ، از لحاظ خوشنویسی ، تذهیب و سایر امور فنی در خوشنویسی بی همتا می باشد . زیبایی شناسی های به کار رفته در این اثر گرانقدر در کمتر قرآنی دیده شده است . تقارن جانبی ، حسن مجاورت ، موازنه در میان سطرها ، حسن موضع و سواد و بیاض و ترکیب های مختلف برخی از حروف و ... از این دسته زیبایی شناسی ها هستند .

منابع و مآخذ

- افشار ، ایرج ، خط علیرضا عباسی نزدیک عقدا ، کنارگاوخونی ، مجله یغما ، سال بیستم ، ۱۳۴۶ .
اسکندربیک منشی ، تاریخ عالم آرای عباسی ، به کوشش دکتر ایرج افشار ، امیر کبیر ، ۱۳۵۰ .
شریعتی ، علی ، راهنمای خراسان ، انتشارات الفیاء ، چاپ دوم ، زمستان ۱۳۶۳ .
عالی افندی ، مصطفی ، مناقب هنر وران ، ترجمه دکتر توفیق سبحانی ، تهران ، سروش ، ۱۳۶۹ .
قاضی احمدمنشی قمی ، گلستان هنر به تصحیح احمدسهیلی خوانساری ، تهران ، کتابخانه منوچهری ، ۱۳۶۲ .
هنرفر ، لطف الله ، اصفهان ، تهران ، کتابخانه حبیبی سابق ، ۱۳۴۶ .
هراتی ، محمدمهدی ، تجلی هنردر کتابت بسمله (فارسی ، عربی ، انگلیسی) ، مشهد ، آستان قدس رضوی ، ۱۳۶۷ .
فضائلی ، حبیب الله ، اطلس خط ، اصفهان ، مشعل ، ۱۳۶۲ .
فضائلی ، حبیب الله ، تعلیم خط ، تهران ، سروش ، چاپ سوم ، ۱۳۶۲ .